

**גם בפגרת הכנסת, נמשכות הפגיעות במערכת המשפט, בשומרי הסף
והפוליטיזציה במערכת החינוך ובמשטרה**

סקירה מספר 4 : 12 באוגוסט עד 16 בספטמבר 2024

עו"ד ענת טהון אשכנזי ועו"ד דפני בנבניסטי

בסקירות שפרסמנו במהלך החודשים האחרונים,¹ עמדנו על הצעדים השונים של הקואליציה להחלשת הדמוקרטיה ועל הרחבתם במשך הזמן. בשבועות האחרונים הסתבר כי גם כאשר הכנסת בפגרת הקיץ, המאמצים מצד הקואליציה לפגוע בדמוקרטיה נמשכים. מסמך זה בנוי משלושה נדבכים. הראשון יפרט את עיקרי האירועים שהיו במוקד תקופה זו; הנדבך השני כולל טבלה של תקציר כל הצעדים והנדבך השלישי כולל מידע מפורט אודות כלל הצעדים.

האירועים החמורים במוקד תקופה זו:

ראשית, תהליכי פוליטיזציה במשטרה צוברים תאוצה. השר לביטחון לאומי מתערב במינוי קצינים בדרגות זוטרות, וקצינים המקורבים לשר מקודמים במהירות. בנוסף, המשטרה נוקטת ביד קשה, בלתי מידתית ולעתים אף בלתי חוקית נגד מפגינים,² כשבמקביל ניכרת אוזלת ידה בבלימת העלייה החמורה בפשיעה בחברה הערבית. בהקשר זה, השר לביטחון לאומי נותן הוראות ישירות למפקדים במשטרה ואף מצטרף לפעילות מבצעית, בניגוד להוראה שקיבל מבג"ץ בעניין³ (לדוגמא, כאשר הגיע לזירה בה התרחשה פשיטה של המשטרה, אשר לא הובילה למעצרים).⁴

שנית, פסק דינו של בג"ץ המורה לשר המשפטים לקדם את מינויו של נשיא בית המשפט העליון, מסמלי השלטון החשובים בדמוקרטיה הישראלית. פסק הדין קבע את המובן מאליו לפיו על שר המשפטים לפרסם ברשומות את רשימת המועמדים לתפקיד נשיא בית המשפט העליון בתוך 14 ימים (עד ה-22.9.2024) ולכנס בהמשך את הוועדה לבחירת שופטים לשם בחירת הנשיא.

שלישית, הקריאות הגוברות מתוך הממשלה שלא לציית לפסיקת בג"ץ או לעמדה המחייבת של היועצת המשפטית לממשלה מקרבות את מדינת ישראל למשבר חוקתי. כך, נשמעו קריאות מתוך הקואליציה שלא לציית לפסיקת בג"ץ

¹ ראו: ענת טהון אשכנזי ודפני בנבניסטי "תהליכי החלשת הדמוקרטיה: תמונת מצב בתום מושב החורף של הכנסת, אפריל 2024" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 9.4.2024); ענת טהון אשכנזי ודפני בנבניסטי "כך נראית הרפורמה השקטה: תהליכי החלשת הדמוקרטיה נמשכים, סקירה מספר 2: מ-10 באפריל 2024 עד 30 במאי 2024" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 6.6.2024); ענת טהון אשכנזי ודפני בנבניסטי "היוזמות של הקואליציה להחלשת הדמוקרטיה: הרפורמה הלא שקטה, סקירה מספר 3: 1 ביוני עד 11 באוגוסט 2024" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 13.8.2024).

² ראו, לדוגמא: אור רביד "המשטרה עצרה 775 מפגינים מאז 7 באוקטובר – רק נגד שלושה הוגשו כתבי אישום" N12 (15.9.2024).

³ בג"ץ קבע כי "על השר [לביטחון לאומי] להימנע ממתן הוראות אופרטיביות למשטרה, בין במישרין ובין בעקיפין, והדברים נכונים במיוחד לגבי מחאות והפגנות כנגד השלטון" (ראו: בג"ץ 8987/22 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' הכנסת (החלטה מיום 19.3.2023)).

⁴ הדס גרינברג ורן בנימיני "500 שוטרים פשטו על שכונות ברמלה ובלוד – לא נעצר חשוד אחד ברצח" כאן (12.9.2024).

אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלטנר

נשיא

ברנרד מרכוס

יו"ר בינלאומי

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון

אלי גרונד

פרופ' ורד וניצקי-סרוסי

ד"ר חן ליכטנשטיין

מזל מועלם

שגריר לשעבר סלי מרידור

פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א

עו"ד אבי פישר

ד"ר מיכל צור

יוסי קוצ'יק

המועצה הבינלאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופטת רוזלי סילברמן אבלה, קנדה

אן אפלבוואם, ארה"ב

פרופ' ורונן בוגנו, בריטניה

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן בריי, ארה"ב

ד"ר ג'וזף ג'וכה, גרמניה

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' מייקל וולצר, ארה"ב

פרופ' רוברט מנוקין, ארה"ב

פרופ' כריסטוף מרקושיס, גרמניה

ד"ר שרון נריאן, ארה"ב

השופט אברהם סופר, ארה"ב

ברט טפנט, ארה"ב

פרופ' ארווין קוטלר, קנדה

פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב

פרופ' גבריאלה שלו, ישראל

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר

פרופ' קרנית פלוג, מחקר

ד"ר ישי [ג'סי] פרט, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' איתי אטר

פרופ' תמר הרמן

פרופ' נתן זוסמן [אורח]

פרופ' עמית כהן

מר תומר לוטן [אורח]

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' דניאל סטמן

פרופ' בני פורת

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שורץ אלטשולר

פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמן

מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

בעניין מינוי נשיא בית המשפט העליון; ושרים בממשלה קיבלו החלטות בניגוד לעמדה מפורשת של הייעוץ המשפטי לממשלה.

רביעית, הממשלה מרחיבה את היקף הבקשות לייצוג נפרד בבג"ץ ופועלת לקבוע כעובדה בשטח את עמדת היועצת המשפטית לממשלה כמייעצת בלבד. בשבועות האחרונים הממשלה וחבריה ביקשו ייצוג נפרד בחמישה הליכים שונים. רוב הבקשות (ארבע מחמש) נדחו.⁵ נתונים אלה מעידים על השיא השלילי שאליו הממשלה הגיעה בפעולתה בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה ובניגוד להלכה ארוכת הימים של בג"ץ, שאושרה רק לאחרונה פה אחד בהרכב של תשעה שופטים, ולפיה "היועצת המשפטית לממשלה היא הפרשנית המוסמכת של הדין כלפי הרשות המבצעת [...] ופירושה זה מחייב הרשות המבצעת".⁶

חמישית, גם בעת הפגרה הקואליציה ממשיכה לקדם חקיקה הפוגעת בדמוקרטיה. במוקד – ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת עומלת להחמיר הצעה לתיקון חוק המאבק בטרור אשר אין בה תרומה למאבק לטרור ונועדה להסמיך את המשטרה לפתוח בחקירה בחשד להסתה לטרור ללא אישור של גורם נוסף, בניגוד למצב כיום שבו פתיחה בחקירה כאמור דורשת את אישור פרקליט המדינה. לצד זאת, ועדת החינוך של הכנסת דנה בעיגון חובה להעביר לשב"כ את מספר תעודות הזהות של כל המורים בישראל לצורך בדיקה שלא מדובר ב"תומכי טרור", תיקון שאליו התנגדו השב"כ והגורמים המשפטיים בוועדה, שעמדו על החשש מאפקט מצנן על חופש הביטוי של כלל אוכלוסיית המורים תוך ציון העובדה כי אין בכך כדי להוסיף על הכלים המשפטיים הקיימים לטיפול בטרור.

סדרת המהלכים זו פוגעת במערכת האיזונים והבלמים העומדת בבסיס הדמוקרטיה הישראלית, ושוחקת את המנגנונים החוקיים שנועדו להגן על האזרחים מפני ממשלה המבקשת לנצל את כוחה הרב. מהלכים אלה משלימים האחד את השני ויוצרים תמונה של ממשלה הפועלת בניגוד לחוק ותוך איום ממשי על עקרונות שלטון החוק.

⁵ הנתונים גם מראים כי הממשלה הנוכחית הפכה תופעת שוליים של בקשה לייצוג נפרד לנורמטיבית. כך, מאז 2016 ועד שנת 2022 היו שני מקרים בלבד שבהם ניתן אישור לייצוג הממשלה שלא ע"י היועצת המשפטית לממשלה, ואילו מאז נובמבר 2022 כבר אושרו 11 בקשות (מתוך 16 בקשות שהוגשו). להרחבה ראו: דפני בנבניסטי וענת טהון אשכנזי "[ייצוג נפרד אינו ייעוץ נפרד](#)": המקרים שבהם ניתן לממשלה היתר לקבלת ייצוג משפטי נפרד בעתירות לבג"ץ" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 26.8.2024).

⁶ בבג"ץ 6198/23 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון, פס' 84 לפסק דינו של מ"מ הנשיא פוגלמן (25.6.2024).

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

**טבלה מסכמת: הצעדים שהממשלה והקואליציה קידמו – 12 באוגוסט 2024
עד 16 בספטמבר 2024**

מהות הפגיעה פגיעה בשלטון החוק	מהלך	ביטוי בשטח	סטטוס
	התנערות מחוות הדעת המחייבות של הייעוץ המשפטי לממשלה	הוראת שר האוצר בדבר המשך סבסוד מעונות היום חרף עמדת הייעוץ המשפטי לממשלה	עתירה כנגד החלטת היועצת המשפטית לממשלה להפסיק את הסבסוד מתבררת בבג"ץ ; בקשה של שר העבודה לייצוג נפרד נדחתה.
	התנערות של השר לביטחון לאומי מהקביעה בדבר העדר החוקיות שבקידום רפ"ק סוויסה	עתירות כנגד החלטת השר לביטחון לאומי מתבררות בבית המשפט המחוזי, שהוציא צו ביניים שמקפיא את הקידום ; השר עתר כנגד החלטת היועצת המשפטית לממשלה שלא לאפשר לו ייצוג פרטי.	
	דיווחים בתקשורת כי הייעוץ המשפטי לממשלה העביר לדרג המדיני עמדה משפטית בדבר נחיצותה של ועדת חקירה ממלכתית.	היועצת המשפטית לממשלה צפויה להגיב לעתירה הדורשת להקים ועדת חקירה ממלכתית עד ליום 19.9.2024.	
	ניסיון לתקצב את רשתות החינוך החרדיות בהתאם לתנאי רפורמת "אופק חדש", בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה והיועצים המשפטיים במשרדי האוצר והמשפטים.	התקנות טרם פורסמו ; עתירות נגד תוספות התקציב מתבררות בבג"ץ.	
	אישור הממשלה למינוי מ"מ יו"ר מועצת הרשות השנייה, חרף אי עמידה בתנאי הכשירות, וחשש לשינוי פרוטוקול הממשלה.	עתירה נגד החלטת המינוי מתבררת בבג"ץ, שהקפיא את סמכויות מ"מ היו"ר ; בקשת הממשלה לייצוג נפרד נדחתה.	
	במענה לעתירה שהוגשה כנגד הקמת ועדת בדיקה ממשלתית לפרשת הרוגלות (ועדה שהוקמה בניגוד לעמדת הייעוץ המשפטי לממשלה), היועצת המשפטית לממשלה קראה לבג"ץ לבטל את ההחלטות בדבר הקמת הוועדה, ולתת צו ביניים אשר ישהה את פעילות הוועדה בכללותה עד אשר תוכרע העתירה.	בג"ץ נתן צו ארעי האוסר על הוועדה לעסוק בהליכים פליליים תלויים ועומדים. דיון בעתירה קבוע ליום 23.9.2024	

מהות הפגיעה	מהלך	ביטוי בשטח	סטטוס
	ריבוי בקשות מצד הממשלה לייצוג משפטי נפרד בניסיון לערער את המעמד המחייב של חוות הדעת של היועצת המשפטית לממשלה	בשבועות האחרונים שרים בממשלה ביקשו להתיר להם לקבל ייצוג משפטי נפרד בחמש עתירות שונות, שלגביהן היועצת המשפטית סבורה כי הממשלה או שרים בממשלה פעלו בניגוד לדין.	ארבע מחמש הבקשות לייצוג נפרד נדחו על ידי היועצת המשפטית לממשלה.
	דה-לגיטימציה לגורמי אכיפת החוק	חברי כנסת ושרים מרבים להשתלח בגורמי מקצוע משפטיים, ובראשם ביועצת המשפטית לממשלה, בפרקליטה הצבאית הראשית ובפרקליט המדינה, ואף קוראים קריאות שלא להקשיב לחוות הדעת של הגורמים המשפטיים.	
פגיעה בעצמאות מערכת המשפט	אי-מינוי נשיא לבית המשפט העליון	בג"ץ קבע כי על שר המשפטים לפעול לכינוס הוועדה לבחירת שופטים לצורך בחירת נשיא לבית המשפט העליון בהתאם לחוק. שרים וחברי קואליציה תקפו את בג"ץ וחלקם אף קראו לשר המשפטים לוין שלא לצית לפסק הדין, באופן שמעלה את החשש מפרוץ משבר חוקתי.	שר המשפטים נדרש לפרסם את רשימת המועמדים לתפקיד נשיא בית המשפט העליון תוך 14 ימים ממועד מתן פסק הדין (קרי עד ליום 22.9.2024), ולכנס את הוועדה לצורך בחירת נשיא סמוך לאחר שיחלפו 45 ימים מיום פרסום הרשימה.
איום על חופש הביטוי וההפגנה	תיקון לחוק המאבק בטרור שיקנה למשטרה סמכות נרחבת בעבירות של ביטוי, ללא פיקוח של פרקליט המדינה כפי שיש היום, וללא שום תוספת חיונית למאבק בטרור	ועדת החוקה צפויה לדון בתיקון לחוק המאבק בטרור שיאפשר למשטרה לפתוח בחקירה בחשד להסתה לטרור ללא אישור של פרקליט המדינה.	דיונים בוועדה לקראת הקריאה שנייה ושלישית (הדיון שנקבע ל-17.9.2024 נדחה. טרם נקבע מועד חדש).
	הגבלת הזכות להפגין על ידי המשטרה	המשטרה נוקטת באלימות רחבת היקף, כולל כנגד חטופים ששחררו ובני משפחות חטופים וכנגד עיתונאים; עושה שימוש רב באמצעים לפיזור הפגנות; ועוצרת מפגינים במספרים רחבי היקף וללא הצדקה (כדוגמת מעצרן של שלוש הנשים בגין חלוקת עלונים עם תמונות חטופים בבית הכנסת).	גיבוי למשטרה של יו"ר ועדת חוץ ובטחון (בשל מעצר של 3 נשים שהניחו עלונים בבית הכנסת בו הוא מתפלל).
		המשטרה סגרה בצו סניף של מפלגת חד"ש	

מהות הפגיעה	מהלך	ביטוי בשטח	סטטוס
		בחיפה מכיוון שתוכנן להקרין בו סרט, למרות שהוא לא נפסל להקרנה.	
פוליטיזציה של מערכת החינוך	חוק איסור העסקת עובדי הוראה ושליטת תקציב ממוסדות חינוך עקב הזדהות עם מעשה טרור או עם ארגון טרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד-2024	מעבר לבעייתיות בהצעת החוק המקנה סמכות למנכ"ל משרד החינוך לפרש התבטאויות ולהטיל בגינן סנקציות (על אף שזוהי סמכותם של גורמי האכיפה), ועדת החינוך אף הקצינה את נוסח הצעת החוק על ידי קביעת חובה להעביר לשב"כ את מספר תעודות הזהות של כל המורים בישראל לצורך בדיקה שלא מדובר ב"תומכי טרור".	דיונים בוועדה לקראת הקריאה השנייה והשלישית.
ניסיון לצמצם את מקצועיות ועצמאות החברות הממשלתיות	ניסיון להרחיב את המינויים הפוליטיים בחברות הממשלתיות	השר לשיתוף פעולה אזורי הקים ועדה שנועדה לבטל את נבחרת הדירקטורים ואת תנאי הסף הנדרשים כדי לכהן כדירקטורים בחברות ממשלתיות.	

להלן פירוט כלל המהלכים להחלשת הדמוקרטיה בתקופת סקירה זו:

א. פגיעה מתמשכת בשלטון החוק ובמעמד המחייב של חוות הדעת של הייעוץ המשפטי לממשלה

התנערות מחוות הדעת המחייבות של הייעוץ המשפטי לממשלה – בשבועות האחרונים אירעו מספר אירועים שבהם הממשלה ושרים בממשלה התנערו מחוות הדעת של הייעוץ המשפטי לממשלה והתנהלו בניגוד לחוק.

הוראת שר האוצר להמשך סבסוד מעונות היום חרף עמדת הייעוץ המשפטי לממשלה – המשנה ליועצת המשפטית לממשלה הבהיר כי במצב החוקי הקיים ולאור פסק הדין בעניין הגיוס, הרי שהמדינה אינה מוסמכת עוד להמשיך ולספק תמיכות כספיות שניתנות לחיבי גיוס חרדים בגין תשלום שכר לימוד במעונות יום.⁷ שר האוצר דרש מהמשנה ליועצת המשפטית לממשלה ומהיועץ המשפטי של משרד האוצר "לבטל לאלתר" את חוות דעתם בנושא, וטען כי "מה שקובע במדינה דמוקרטית זו המדיניות של הדרג הנבחר ולא אגינדה של פקידים ויועצים משפטיים שאינם נושאים באחריות לתוצאות החלטותיהם". בנוסף, השר התנער מחוות דעתה המחייבת של היועצת המשפטית לממשלה, והורה על המשך סבסוד מעונות היום בהתאם לקריטריונים הנהוגים במשרד העבודה.⁸ בשלב זה היועצת

⁷ מכתב מאת המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט ציבורי-מנהלי), עו"ד ד"ר גיל לימון, לשר העבודה, יואב בן צור, בנושא "תמיכות משרד העבודה במלש"בים חרדים בגין תשלום שכר לימוד במעון או במשפחתון בעקבות פסק הדין בבג"ץ 6198/23 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון" (11.8.2024).

⁸ מכתב מאת שר האוצר, בצלאל סמוטריץ', למשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט ציבורי-מנהלי), עו"ד ד"ר גיל לימון, וליועץ המשפטי למשרד האוצר, עו"ד אסי מסינג, בנושא "פגיעה דרמטית במדיניות הכלכלית בחוסר סמכות" (15.8.2024).

המשפטית לממשלה האריכה את הסבסוד עד סוף חודש נובמבר 2024 על מנת לאפשר תקופת מעבר להיערכות בהתאם לצרכיו התפעוליים של משרד העבודה. בכך נדחתה בקשת שר העבודה לקבוע הוראת מעבר שמשכה שנה, תוך שהודגש כי "בהעדר הסדר חוקי בעניין גיוס חרדים לצבא ובשים לב לפסק הדין, הוראת מעבר לפרק זמן שכזה תהווה הפרה מתמשכת של הדין ושל עקרונות חוקיות המינהל, ומשכך לא תוכל לסכון".⁹

הודעת השר לביטחון לאומי כי קביעת הייעוץ המשפטי לממשלה בדבר העדר החוקיות שבקידום רפ"ק סוויסה לדרגת סגן ניצב ומינויו לתפקיד מפקד תחנת דרום תל אביב אינה תקפה – המשנה ליועצת המשפטית לממשלה הבהיר כי קידומו של רפ"ק מאיר סוויסה בדרגה ומינויו לתפקיד מפקד תחנת המשטרה בדרום תל אביב מנוגדים לנוהלי המשטרה על פיהם העלאה בדרגה ומינוי של קצינים בכירים במשטרה תעשה ע"י השר לביטחון לאומי, לאחר שהונחה בפניו המלצת מפכ"ל המשטרה, ואילו החלטת המפכ"ל באותה העת ביחס לקידומו של רפ"ק סוויסה הותנתה בהשלמת החקירה נגדו במח"ש. על כן, קידומו של השוטר בדרגה ומינויו למפקד התחנה מהווים "התנהגות חמורה שהיא בניגוד לדין ופוגעת בשלטון החוק". הוא הדגיש כי חומרתו של הצעד מתגברת "נוכח העובדה שמדובר במינויים במשטרה, שתפקידה הוא שמירת החוק, ועל כן יש בהפרת החוק במצב שכזה משום פגיעה קשה ביותר באמון הציבור". המכתב נחתם בהנחיה מפורשת ולפיה "בשלב הנוכחי ועד לקבלת המלצה מעודכנת ממפכ"ל המשטרה, שתועבר לאחר קיום הליך מקיף כדן, לא ניתן מבחינה משפטית לקדם את רפ"ק סוויסה בדרגה או למנות אותו למפקד תחנת המשטרה בדרום תל אביב. כניסתו של רפ"ק סוויסה לתפקיד זה או ענידת דרגות סני"צ על ידו תהיה, איפוא, בניגוד לדין על כל המשתמע מכך".¹⁰

השר בן גביר דחה את המכתב בטענה כי "סמכותו של השר לביטחון לאומי למנות קצינים במשטרת ישראל",¹¹ הבהיר כי המינוי של סוויסה לא יבוטל והזמין את היועצת המשפטית לממשלה לעתור לבג"ץ כנגד החלטה זו, תוך התנערות מוחלטת מסמכותה.¹² מדיווחים בתקשורת עולה כי מפכ"ל המשטרה הנכנס, דני לוי, ציין כי הוא לא יבטל את ההחלטה לקדם את סוויסה לדרגת סגן-ניצב,¹³ אך בהודעה רשמית של דובר המשטרה הובהר שהמפכ"ל יקיים דיון "בסוגייתו של הקצין" וכי המפכ"ל "מחויב לציית

⁹ מכתב מאת המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט ציבורי-מנהלי), עו"ד ד"ר גיל לימון, לשר העבודה, יואב בן צור, בנושא "תמיכות משרד העבודה בחייבי גיוס חרדים בגין תשלום שכר לימוד במעון יום או במשפחתו בעקבות פסק הדין בבג"ץ 6198/23 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון (25.6.2024) – הוראת מעבר" (27.8.2024).

¹⁰ מכתב מאת המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט ציבורי-מינהלי), עו"ד ד"ר גיל לימון, אל היועץ המשפטי למשרד לביטחון לאומי, עו"ד אריאל סיוזל והיועץ המשפטי למשטרת ישראל, תנ"צ אלעזר כהנא, בנושא "מינוי רפ"ק מאיר סוויסה לתפקיד מפקד תחנת המשטרה בדרום תל אביב" (25.8.2024).

¹¹ מכתב מאת השר לביטחון לאומי, איתמר בן גביר ליועצת המשפטית לממשלה, עו"ד גילי בהרב מיארה בנושא "מינוי רפ"ק מאיר סוויסה לדרגת סגן ניצב ומפקד תחנת תל אביב דרום" (26.8.2024).

¹² "בן גביר ליועמ"שית: מינוי סוויסה לא יבוטל, מוזמנת ללכת לבג"ץ" Ynet (25.8.2024).

¹³ יהושע (גיוש) בריינר "על אף החלטת היועמ"שית, המפכ"ל לא יבטל את קידום הקצין שהואשם בזריקת רימון על מפגינים" הארץ (26.8.2024).

ולפעול על פי החוק והדבר אינו משתמע לשני פנים¹⁴. חרף זאת, סוויסה תועד עונד את הדרגות החדשות.¹⁵

בהמשך לכך, בתגובתה לעתירה כנגד מינוי סוויסה, היועצת המשפטית לממשלה הבהירה כי "המינוי נעשה במחטף, תוך הפרה בוטה של כללי המינהל התקיין". בית המשפט המחוזי הוציא צו ביניים שמקפיא את הקידום, תוך שהדגיש כי "סיכויי העתירה להתקבל טובים"¹⁶.

עמדה משפטית של הייעוץ המשפטי לממשלה בדבר נחיצותה של ועדת חקירה ממלכתית – על פי דיווחים בתקשורת, היועצת המשפטית לממשלה שיגרה מכתב לדרג המדיני בו היא פירטה את עמדתה המשפטית, ולפיה הקמת ועדת חקירה ממלכתית היא הדרך הטובה ביותר למנוע הוצאת צווי מעצר בין-לאומיים כנגד בכירים ישראלים. מכתב זה מתווסף למכתב קודם ששלחה היועמ"שית ביוני 2024, שבו היא הבהירה כי "אין לעכב את ההחלטה על הקמת ועדת חקירה ממלכתית לחקר אירועי המלחמה, ויש להקימה בהקדם"¹⁷. מפרסומים בתקשורת עולה כי ראש הממשלה, שמסרב להקים ועדת חקירה ממלכתית, ושר המשפטים פנו ליועצת המשפטית לממשלה בבקשה לפתוח בחקירה פלילית נגד ראשי המדינה, ולאחר מכן לסגור אותה, וזאת בניסיון לעצור הוצאה של צווי מעצר בינלאומיים על-ידי בית הדין הפלילי הבינלאומי. היועצת המשפטית לממשלה דחתה את הבקשה בהדגישה כי היא לא תקיים חקירת סרק.¹⁸

עתירות הדורשות להקים ועדת חקירה ממלכתית מתבררות עתה בבג"ץ, והיועצת המשפטית לממשלה צפויה להגיש את תשובתה בימים הקרובים.¹⁹

ניסיון לתקצב את רשתות החינוך החרדיות בהתאם לתנאי "אופק חדש", בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה – שר החינוך מקדם את תיקון תקנות החינוך הממלכתי (מוסדות מוכרים) במטרה לאפשר את תקצוב רשתות החינוך החרדיות בהתאם לתנאי "אופק חדש", וזאת למרות שהרשתות אינן עומדות בתנאים הנדרשים ממוסדות חינוך אחרים כדי לזכות בהגדלת התקציב.²⁰ הניסיון לתקן את התקנות עומד בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה וכן בניגוד לעמדות משרד המשפטים ומשרד

¹⁴ יוסי מזרחי, ברהנו טגניה ואור רביד "היגזג של המשטרה: אתמול לא פרסמו תגובה, היום המפכ"ל מתחייב 'לציית לחוק'" N12 (27.8.2024).

¹⁵ אור רביד "למרות קביעת היועצת המשפטית לממשלה: סני"צ מאיר סויסה עונד את הדרגות החדשות" N12 (2.9.2024).

¹⁶ גלעד כהן "ביהמ"ש קבע: יוקפא קידומו של קצין המשטרה רפ"ק מאיר סוויסה" Ynet (5.9.2024).

¹⁷ להרחבה ראו: ענת טהון אשכנזי ודפני בנבניסטי "היוזמות של הקואליציה להחלפת הדמוקרטיה: 'הרפורמה הלא שקטה': סקירה מספר 3 : 1 ביוני עד 11 באוגוסט 2024" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 13.8.2024).

¹⁸ דנה וייס "ההצעה של נתניהו ולוין ליועמ"שית – פתחי בחקירה נגד ראשי המדינה כדי לעצור את צווי המעצר בהאג" N12 (11.9.2024).

¹⁹ בג"ץ 4889/24 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל.

²⁰ שלומית שהינו קסלר, גלעד מלאן ונעה גשן "צירוף הרשתות החרדיות לתוכנית 'אופק חדש': דרישות ותנאים" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 4.9.2024).

האוצר, שסברו כי המהלך מפר את השוויון, שכן רשתות החינוך החרדיות תקבלנה תקציבים מבלי לעמוד בחובות, וללא בקרה מצד המדינה, ובכך הוא מכשיר מצב בלתי חוקי.²¹

מינוי לתפקיד מ"מ יו"ר מועצת הרשות השנייה, חרף אי עמידה בתנאי הכשירות, וחשש לשינוי פרוטוקול הממשלה – לפני שבועות ספורים הממשלה החליטה למנות את ד"ר אודליה מינס לתפקיד יו"ר מועצת הרשות השנייה, חרף התנגדות הייעוץ המשפטי למשרד התקשורת, שסבר כי מינס אינה עומדת בתנאי הכשירות לתפקיד. במסגרת עתירה לבג"ץ כנגד המינוי שהובילה להקפאת סמכויותיה של מינס,²² עלה החשש שפרוטוקול ישיבת הממשלה, שבה אושר המינוי, שונה וממנו הושמט פרט מהותי בנוגע למינוי.²³ יוזכר כי במהלך המלחמה עלה חשש שנעשו ניסיונות לשנות תמלולים של דיוני קבינט ואף של שיחות טלפון על עדכונים ביטחוניים של מקבלי החלטות, כולל ראש הממשלה.²⁴

עתירה נגד הקמת ועדת בדיקה ממשלתית לפרשת הרוגלות – היועצת המשפטית לממשלה הגישה את תגובתה לעתירה המבקשת לבטל את החלטת הממשלה על הקמת ועדת בדיקה ממשלתית בפרשת הרוגלות, תוך הענקת סמכות לבחון גם הליכים פליליים פרטניים תלויים ועומדים. בתגובתה היא עמדה על אי-החוקיות בעבודת הוועדה, תוך שהדגישה כי העובדה שוועדת הבדיקה הוסמכה לבחון תיקים פרטניים יוצרת מנגנון בירור מעין שיפוטי הפועל לצד הערכאות הפליליות, באופן שמסיג את גבולן של הרשות השופטת ושל מערכת אכיפת החוק, ופוגע בעצמאותן. בנוסף, היא ציינה כי הקמת ועדת הבדיקה לוקה בפגמים נוספים, ועולה חשש לשיקולים זרים שעומדים בבסיס ההחלטה על הקמתה, וכן הזכירה כי ההחלטה על הקמת הוועדה התקבלה בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה. על כן, היא קראה לבג"ץ לבטל את החלטות שר המשפטים וממשלה ישראל בעניין הקמת הוועדה והסמכויות שניתנו לה. כן ביקשה לתת צו ביניים אשר ישהה את פעילות הוועדה בכללותה עד אשר תוכרע העתירה.²⁵

שר המשפטים, בתגובתו לעתירה, טען כי דין העתירה להידחות על הסף, וכן כי היועצת המשפטית לממשלה מבקשת להכתיב את גבולות הגזרה של הוועדה, אשר נוגעת לפרשה שמשרד היועץ המשפטי לממשלה עצמו מעורב בה.²⁶

²¹ מירב ארלוזורוב "המדינה לבג"ץ: תקציב רשתות החינוך החרדיות משולם בניגוד לחוק" הארץ (30.8.2024).

²² בג"ץ 34680-08-24 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר התקשורת (החלטה מיום 4.9.2024).

²³ אביעד גליקמן "המינוי והחשד לזיוף: הוקפאו סמכויות יו"ר מועצת הרשות השנייה" רשת 13 (3.9.2024).

²⁴ נינה פוקס "החשש לניסיון שינוי פרוטוקולים במשרד רה"מ במלחמה: רק שב"כ יכול לברר" Ynet (12.7.2024).

²⁵ בג"ץ 6509/23 ארגמן נ' ראש הממשלה (תגובה מטעם היועצת המשפטית לממשלה לעתירה ולבקשה לצו ביניים מיום 16.9.2024).

²⁶ בג"ץ 6509/23 ארגמן נ' ראש הממשלה (תגובה מקדמית לעתירה ותשובה לבקשות למתן צו ביניים מטעם שר המשפטים וממשלת ישראל, מיום 15.9.2024).

ריבוי חריג של בקשות מצד הממשלה לייצוג משפטי נפרד בניסיון לערער את המעמד המחייב של חוות הדעת של היועצת המשפטית לממשלה – בשבועות האחרונים שרים בממשלה ביקשו מהיועצת המשפטית לממשלה להתיר להם לקבל ייצוג משפטי נפרד בחמש עתירות שונות: שר המשפטים ביקש ייצוג משפטי נפרד לממשלה בעתירה בעניין מינוי ממלאת מקום יו"ר הרשות השנייה; בעתירה בעניין דרך מינוי נציב שירות המדינה; ובעתירה בעניין מינוי האלוף אלעזר (צ'ייני) מרום לתפקיד ראש מטה היישוב בצפון ("פרויקטור הצפון");²⁷ שר העבודה ביקש ייצוג משפטי נפרד בעתירה כנגד החלטת היועצת המשפטית לממשלה להפסיק את התמיכות הכספיות שניתנות לחיבי גיוס חרדים בגין תשלום שכר לימוד במעון יום;²⁸ והשר לביטחון לאומי ביקש ייצוג נפרד בעתירה כנגד מינוי רפ"ק סוויסה לדרגת סגן ניצב ולמפקד תחנת משטרת דרום תל אביב.

היועצת המשפטית לממשלה התירה ייצוג נפרד רק בעתירה בעניין הליך מינוי נציב שירות המדינה, מכיוון שהיא מעלה "שאלות בעלות חשיבות ורגישות ציבורית גבוהה, שיש בהן כדי להשפיע על אופיו ועל מאפייניו של שירות המדינה. להכרעה בעתירות אלו צפויות השלכות משמעותיות".²⁹ נקבע כי העתירות כנגד מינוי ממלאת מקום יו"ר הרשות השנייה, כנגד סבסוד מעונות היום, וכנגד מינוי רפ"ק סוויסה אינן נמנות עם המקרים הנדירים והחריגים בהם יש מקום לאפשר ייצוג נפרד לממשלה, ואילו מינוי מרום לתפקיד פרויקטור הצפון אמנם מעורר קשיים מהותיים, אך לא קמה מניעה משפטית לאשר את המינוי, ולכן ניתן להגן בהליך השיפוטי על המינוי.³⁰

ב. פגיעה בעצמאות מערכת המשפט

אי-מינוי נשיא לבית המשפט העליון – מזה קרוב לשנה, מיום פרישתה של הנשיאה בדימוס, חיות, שהוועדה לבחירת שופטים אינה ממנה נשיא קבוע לבית המשפט העליון, בניגוד לעקרון הסניוריטי הנוהג מאז קום המדינה.

בג"ץ קיבל פה-אחד את העתירה המבקשת לחייב את שר המשפטים לכנס את הוועדה לבחירת שופטים ולבחור נשיא לבית המשפט העליון. בפסק הדין השופטים הדגישו כי לפי חוק בתי המשפט, נשיא בית המשפט העליון יתמנה מקרב שופטי בית המשפט העליון על דעת רוב רגיל של חברי הוועדה. עוד הובהר כי אי-מינוי נשיא קבוע לבית המשפט העליון בשל רצונו של שר המשפטים לגבש "הסכמה רחבה" סביב המינוי, משנה הלכה למעשה את המנגנון הקבוע בחוק לבחירת נשיא בית המשפט העליון, ולפיכך הוא אינו יכול לעמוד. בפסק הדין נימקה השופטת וילנר מדוע מינוי

²⁷ מכתב מאת שר המשפטים, יריב לוין, ליועצת המשפטית לממשלה, עו"ד גלי בהרב מיארה, בנושא "ייצוג הממשלה" (18.8.2024).

²⁸ מכתב מאת שר העבודה, יואב בן צור, ליועצת המשפטית לממשלה, עו"ד גלי בהרב מיארה, בנושא "בקשה למתן היתר לייצוג נפרד" (27.8.2024).

²⁹ מכתב מאת המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט ציבורי-מנהלי), עו"ד ד"ר גיל לימון, לשר המשפטים, יריב לוין, בנושא "בקשת ייצוג נפרד של הממשלה בשלוש עתירות" (20.8.2024).

³⁰ להרחבה ראו: דפני בבניסטי וענת טהון אשכנזי "ייצוג נפרד אינו ייעוץ נפרד: המקרים שבהם ניתן לממשלה היתר לקבלת ייצוג משפטי נפרד בעתירות לבג"ץ" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 26.8.2024).

קבע של נשיא בית המשפט העליון הינו קריטי, והדגישה כי "נשיא בית המשפט העליון הוא אחד מ'סמלי השלטון' במדינה; הוא מתפקד גם כראש הרשות השופטת, וככזה אמון על התוויית דרכה וקווי המדיניות בעניינה, הן כלפי הרשות השופטת פנימה הן כלפי רשויות השלטון האחרות".³¹ היא ציינה כי "קשה להלום שמינוי נשיא בית המשפט העליון, אשר משמש כאמור, גם כראש הרשות השופטת ומהווה אחד מ'סמלי השלטון' של מדינת ישראל, יסוכל משך למעלה משנה רק משום שהשר אינו משלים עם מנגנון הבחירה שקבע המחוקק".³² היא אף דחתה את הטענה כי בית המשפט מנוע מלפסוק בגלל ניגוד עניינים, שכן "האינטרס שבמינוי נשיא בית המשפט העליון, אשר משמש כאמור גם כראש הרשות השופטת, אינו אינטרס פרטי של בית משפט זה, של שופטיו או של מי מהם, אלא אינטרס של הציבור כולו. [...] מינוי נשיא בית המשפט העליון חיוני לתפקודן התקין של הרשות השופטת ושל מערכת אכיפת החוק במדינת ישראל; ותפקודן התקין של מערכות אלו הוא אינטרס ציבורי ממעלה ראשונה".³³

לפיכך, בג"ץ פסק כי על שר המשפטים לפרסם ברשומות את רשימת המועמדים לתפקיד נשיא בית המשפט העליון תוך 14 ימים ממועד מתן פסק הדין, ולכנס את הוועדה לצורך בחירת נשיא סמוך לאחר חלוף פרק הזמן הנדרש לפי סעיף 11ב(א) לכללי השפיטה (45 ימים לאחר הפרסום ברשומות).³⁴ פסק הדין פורסם לאחר שהרכב השופטים סיפק לשר המשפטים שהות לכנס את הוועדה ללא מתן פסק דין, אך הוא לא פעל כמצוות השופטים.³⁵

על אף העובדה שנקבע בפסק הדין כי שר המשפטים הוא שפועל בניגוד לחוק ותוך פגיעה במערכת המשפט ובשירות המשפטי לו ראויים האזרחים, תקף השר את בית המשפט העליון וכינה את פסק הדין "כוחני" ואף איים כי לא יוכל לעבוד עם "נשיא שמונה באופן בלתי חוקי בידי חבריו". שרים אחרים בממשלה אף קראו ללוין שלא לציית לפסק הדין,³⁶ באופן שהעלה את החשש מפרוץ משבר חוקתי.

מדיווחים בתקשורת עולה כי עתה הקואליציה עשויה לחדש את הליך החקיקה לשינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים, שמונחת על שולחן הכנסת לקראת הקריאה השנייה והשלישית, או לקדם הצעה להגדלת הרוב הדרוש בוועדה לבחירת שופטים לצורך בחירת נשיא בית המשפט העליון.³⁷ יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט אף ציין ביחס לאפשרות לחדש את הדיונים

³¹ בג"ץ 1711/24 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר המשפטים, פס' 27 לפסק דינה של השופטת וילנר (8.9.2024).

³² שם, בפס' 32 לפסק דינה של השופטת וילנר.

³³ שם, בפס' 37 לפסק דינה של השופטת וילנר.

³⁴ שם, בפס' 45 לפסק דינה של השופטת וילנר.

³⁵ בג"ץ 1711/24 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר המשפטים (החלטה מיום 27.8.2024).

³⁶ עמיר קורץ "בג"ץ הורה ללוין לכנס את הוועדה לבחירת שופטים – ולהצביע על נשיא לעליון" כלכליסט (8.9.2024).

³⁷ אביחי חבר "אחרי פסיקת בג"ץ: נתניהו מוכן לקדם את השינוי בוועדה לבחירת שופטים" כל רגע (9.9.2024).

בנושא שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים כי "זה הולך לקרות", וכן טען כי חוק שיעלה את הרוב הנדרש למינוי נשיא לבית המשפט העליון מחמישה חברי הוועדה לבחירת שופטים לשבעה חברים הוא "פתרון בקטנה".³⁸ עוד דווח כי הקואליציה עשויה לקדם הצעות חוק נוספות להחלשת הדמוקרטיה, כגון עיגון בחקיקה כי הממשלה אינה מחויבת לפעול בהתאם לחוות הדעת של הייעוץ המשפטי לממשלה, וכן להאיץ את המאמצים לפטר את היועצת המשפטית לממשלה.³⁹

דה-לגיטימציה לגורמי אכיפת החוק – חברי כנסת ושרים מרבים להשתלח באופן בוטה וחריג בגורמי מקצוע משפטיים, ובראשם ביועצת המשפטית לממשלה, בפרקליטה הצבאית הראשית ובפרקליט המדינה, ואף קוראים קריאות חוזרות ונשנות שלא להקשיב לחוות הדעת של הגורמים המשפטיים. כך, באופן עקבי, ישיבות הממשלה מתאפיינות בהשתלחות בלתי עניינית ביועצת המשפטית לממשלה ובנציגיה, ולאחרונה, במסגרת ישיבת ממשלה שעסקה בסוגיית סבסוד מעונות היום, שרת ההתיישבות והמשימות הלאומיות, אורית סטרוק, אף טענה כי הממשלה צריכה לפעול מבלי להקשיב לייעוץ המשפטי.⁴⁰

דוגמא אחרת התרחשה לאחר אירועי הפריצה לבסיס שדה תימן בעקבות מעצר חיילי מילואים בחשדות פליליים חמורים, אז ח"כ גוטליב השתלחה בפרקליטה הצבאית הראשית בטענה כי "נעשה מגה פיגוע על שמם הטוב של הלוחמים ומדינת ישראל" ו"הפצ'רית שמה את עצמה לפני לוחמינו";⁴¹ ואילו ח"כ סון הר-מלך טענה כי הפרקליטה הצבאית הראשית "אובססיבית בלעשות רע לחיילים".⁴² חברי כנסת ושרים אף השתלחו בפרקליט המדינה, והשר לביטחון לאומי האשים אותו כי הוא "משקיע את מאמציו במאמץ המלחמתי של סינוואר", וקרא להדיחו מתפקידו לאלתר. למתקפה משולחת רסן זו הצטרפו חברי כנסת נוספים שקראו לוועדת החוקה "לדון במדיניות הפרקליטות המגלה יחס סלחני כלפי אויב ויחס מחמיר כלפי אח אוהב".⁴³

³⁸ עמיאל ירחי "העקשנים פה הם לא אנחנו אלא מ"מ נשיא בית המשפט העליון" **מקור ראשון** (13.9.2024).

³⁹ חן מענית "מקורות: לוי יפעל לשינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים אם מועמדיו לעליון לא ימונו" **הארץ** (29.8.2024).

⁴⁰ יערה שפירא, "השר קרעי: 'מה עושים עם מי שקרא לרה"מ היטלר?' מזכיר הממשלה: **מבקש לפתוח בחקירה**" **כאן** (15.9.2024).

⁴¹ יהודית לזרוביץ' "גוטליב תוקפת את הפצ'רית: 'עשתה מגה פיגוע עולמי' סרוגים" (11.8.2024).

⁴² שילה פריד ומורן אזולאי "ח"כים השתלחו בפצ'רית: 'אובססיבית בלעשות רע לחיילים'. **גוטליב סולקה מהדיון**" **Ynet** (11.8.2024).

⁴³ אבישי גרינצייג ויערה שפירא "אחרי אייל גולן, הפרקליטות שוקלת לפתוח בחקירה נגד קובי **פרא**" **כאן** (18.8.2024).

קידום תיקון לחוק המאבק בטרור שיאפשר למשטרה לפתוח בחקירה בחשד להסתה לטרור ללא אישור של פרקליט המדינה – ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת צפויה לדון בהצעת חוק המאבק בטרור (תיקון – הזדהות עם מבצע עבירת טרור מסוג המתה), שנמצאת בהכנה לקריאה השנייה והשלישית. יו"ר הוועדה עדכן כי ח"כ לימור סון הר מלך הגישה הצעה להחמרה נוספת של הצעת החוק כך שהמשטרה תוכל לפתוח בחקירה בחשד להסתה לטרור ללא אישור של גורם נוסף.⁴⁴ זאת, חלף המצב הקיים כיום שבו בהתאם להנחיית פרקליט המדינה, פתיחה בחקירה כאמור דורשת את אישור הפרקליט, לאור ההבנה כי בעבירות בתחום חופש הביטוי, "עצם ההחלטה בדבר פתיחה בחקירה פלילית טומנת בחובה רגישות מיוחדת", ויש "חשיבות מיוחדת לכך שמדיניות החקירה והתביעה תהיה אחידה, וכן שמכלול השיקולים הנדרשים ישקלו באופן רוחבי".⁴⁵ היעדר פיקוח של הפרקליטות עלול להוביל להרחבה במעצרי שווא וחקירות סרק שמטרתן להלך אימים על מי שירצו להתבטא באופן ביקורתי או בכל דרך שלא תמצא חן בעיני המשטרה.⁴⁶

הגבלת הזכות להפגין ע"י המשטרה ואליונות משטרתית גוברת – בהפגנות למען שחרור החטופים שהתרחשו בימים האחרונים נרשמה אליונות משטרתית רחבת היקף, אף נגד חטופים ששחררו ובני משפחות של חטופים, כולל שימוש רב באמצעים לפיזור הפגנות. לכך יש להוסיף כי בשבועות האחרונים המשטרה עצרה מפגינים במספרים רחבי היקף ולמעט מקרה חריג אחד, לאיש מן העצורים לא הוארך המעצר.⁴⁷ בחלק מהמקרים שופטים אף מתחו ביקורת על המשטרה על כך שלא הציגה כל ראיה נגד העצורים או שהציגה ראיות דלות במיוחד.⁴⁸

בהקשר זה, ארגון העיתונאים פנה למפכ"ל המשטרה בעקבות סדרת מקרי אליונות מצד שוטרים נגד עיתונאים בהפגנות. הארגון ציין כי "זכותם של עיתונאים לדווח על אירועים חדשותיים ולבצע את עבודתם ללא הפרעה היא חלק בלתי נפרד מזכויות היסוד במסגרת חופש העיתונות וחשיבותה אינה מוטלת בספק" וכי "האירועים המדוברים מעוררים דאגה רבה בנוגע ליחס של משטרת ישראל לעיתונאים".⁴⁹

⁴⁴ נעה שפיגל "ועדת החוקה מקדמת חוק שיאפשר פתיחת חקירה בחשד לתמיכה בטרור בלא אישור הפרקליטות" הארץ (15.9.2024).

⁴⁵ הנחיית פרקליט המדינה 14.12.

⁴⁶ עמיר פוקס ומרדכי קרמניצר "חוות דעת: הקניית סמכות למשטרה לפתוח בחקירות בהסתה לטרור ללא אישור הפרקליטות תפתח צוהר לחקירות ומעצרי שווא" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 16.9.2024).

⁴⁷ ליאור אוחנה "החלטה מלמעלה: מספרים חסרי תקדים ועדויות על מעצרי שווא בשבוע של מחאות" Ynet (6.9.2024).

⁴⁸ בר פלג וניר חסון "כמעט בלי ראיות, המשטרה סירבה לשחרר יותר מ-50 מפגינים ביומים האחרונים" הארץ (3.9.2024).

⁴⁹ עידו דוד כהן "ארגון העיתונאים למפכ"ל המשטרה: טפל באליונות שוטרים נגדנו" הארץ (3.9.2024).

ברקע, מפרסומים בתקשורת עולה כי בדיון שהתקיים בקבינט, ראש השב"כ אמר לראש הממשלה כי "אין משטרה בישראל".⁵⁰ דברים אלה מצטרפים למכתב ששלח ראש השב"כ לראש הממשלה ובו הזהיר מפני הפגיעה הלאומנית מצד יהודים, אשר "פוגשת היעדר גינוי של ההנהגה הנורמטיבית ותחושה של גב שלטוני מסוים".⁵¹ לאחר אזהרה זו מצד ראש השב"כ, מפלגת עוצמה יהודית פרסמה מודעה בעיתונות – במימון ציבורי – נגד עסקה להשבת החטופים ונגד ראש השב"כ.⁵²

סגירת סניף של מפלגת חד"ש – המשטרה סגרה בצו סניף של מפלגת חד"ש בחיפה מכיוון שתוכנן להקרין בו סרט של מוחמד בכרי על פעילות צהל בגינין בשנת 2023. דוברות המשטרה ציינה כי הסרט נאסר להקרנה ע"י בית המשפט בישראל, אם כי הסרט הנוכחי לא נפסל, אלא נפסל סרט קודם של בכרי ("גינין גינין" משנת 2002). בצו הסגירה צוין כי המקום נסגר לעשר שעות משום שהקרנת הסרט עלולה "להביא להפרת הסדר ושלום הציבור".⁵³

ד. ניסיון לפגוע במערכת החינוך באמצעות מהלכי פוליטיזציה ופגיעה בזכות לשוויון

הצעת חוק להצרת חופש הביטוי של המורים, תוך ניסיון לקדם פיקוח שב"כ על מורים – על אף שעד כה הצעת החוק עוררה קשיים ודיונים רבים המעידים על הצורך בליבון הנושא, ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת התכנסה במהלך פגרת הקיץ כדי לקדם את הצעת חוק איסור העסקת עובדי הוראה ושליטת תקציב ממוסדות חינוך עקב הזדהות עם מעשה טרור או עם ארגון טרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד–2024, לקראת הקריאה השנייה והשלישית. הצעת החוק לכאורה מבקשת להתמודד עם טרור אולם בפועל אינה מוסיפה כלל למאבק זה ותחת זה מסמנת לרעה את ציבור המורים בכללותו, תוך שהיא מסמיכה את שר החינוך ומנכ"ל משרדו לשלול תקציבים ממוסדות לימוד תיכוניים באופן כמעט שרירותי, "אם הוכח להנחת דעת[ם]" כי במוסד מתקיימים או מתאפשרים גילויי הזדהות עם מעשה טרור או עם ארגון טרור.

נציגת משרד המשפטים ציינה כי הצעת החוק לא עומדת באמות מידה חוקתיות, וכי היא פוגעת באופן לא מידתי בחופש העיסוק, חופש העיסוק ובזכות לחינוך. עוד נטען כי נוסח הצעת החוק המתגבש לקראת הקריאה השנייה והשלישית הוא קיצוני ומעניק סמכויות מרחיקות לכת לגורמים פוליטיים.⁵⁴ במהלך הדיונים בוועדה גם הסתדרות המורים הביעה התנגדות להצעת החוק. בנוסף, נעשה ניסיון להקצין עוד יותר את נוסח ההצעה על ידי עיגון חובה להעביר לשב"כ את מספר תעודות הזהות של כל המורים

⁵⁰ ניר דבורי "ראש השב"כ לרה"מ: 'אין משטרה בישראל'" N12 (24.8.2024).

⁵¹ גיא פלג ויאיר שרקי "ראש השב"כ ביקר את התנהלות בן גביר במכתב לנתניהו וגלנט, השר דרש לפטר אותו" N12 (22.8.2024).

⁵² נעה שפיגל "בן גביר פרסם מודעות בעיתונים נגד ראש שב"כ רוני בר" הארץ (25.8.2024).

⁵³ עדי חשמונאי "המשטרה סגרה בצו את סניף חד"ש בחיפה, שעמד להקין סרט על פעילות צה"ל בגינין" הארץ (26.8.2024).

⁵⁴ דקלה אהרן שפרן "החוק שמקודם בפגרה – כדי לקנות את תמיכת הח"כ בתיקוני התקציב" כאן (4.9.2024).

בישראל לצורך בדיקה שלא מדובר ב"תומכי טרור", תיקון שאליו התנגדו השב"כ והגורמים המשפטיים בוועדה, שעמדו על החשש מאפקט מצנן רחב על חופש הביטוי של כלל אוכלוסיית המורים.⁵⁵ יוער כי סעיף זה כבר הוסר בעבר מהצעת החוק על ידי ועדת החינוך של הכנסת, אך כעת יוזם החוק, ח"כ עמית הלוי, העלה אותו בשנית במטרה לסלול את הדרך לאישורו במליאת הכנסת.⁵⁶

ה. ניסיון לצמצם את עצמאות ומקצועיות החברות הממשלתיות

לאחר שהכריז כבר בעבר על הרצון לבטל את נבחרת הדירקטורים, השר לשיתוף פעולה אזורי, דוד אמסלם, הכריז על הקמת ועדה שתפקידה להמליץ על שינויים בחוק החברות הממשלתיות ובמינוי דירקטורים לחברות ממשלתיות. השר הבהיר כי אחת המטרות בהקמת הוועדה היא לבטל את נבחרת הדירקטורים, שהוקמה כדי ליצור רשימה של אנשי מקצוע בעלי ניסיון ניהולי, שמתוכם ניתן יהיה לבחור חברי דירקטוריון בחברות הממשלתיות. השר ציין כי בכוונתו גם לבטל את תנאי הסף המקצועיים הנדרשים כדי לכהן כדירקטורים בחברות ממשלתיות. רב החשב כי מהלך זה נועד לאפשר את הרחבת המינויים הפוליטיים בחברות הממשלתיות, תוך פגיעה במקצועיות הדירקטורים.⁵⁷

ברקע, במכתב ששיגר ליועצת המשפטית לממשלה, שר הדתות האשים את השר אמסלם בכך שהוא מסרב לאשר מינויים לדירקטורים שמציעה ש"ס משיקולים שאינם ענייניים. לדברי שר הדתות, התנהלותו של אמסלם היא "בניגוד גמור לחוק ולהליכי מינהל ושלטון תקינים, ומהווה הפרת אמונים ברף החמור ביותר".⁵⁸

ו. מינויים בשירות הציבורי

תפקידי מפתח אינם מאוישים במינוי של קבע – במוקד, אי-מינוי נשיא קבוע לבית המשפט העליון, בשל ניסיונו של שר המשפטים לסטות מעקרון הסניוריטי הנוהג מאז קום המדינה (בג"ץ קבע, כאמור, לוח זמנים למינוי נשיא קבוע), וכן אי-מינוי של שני שופטים נוספים לבית המשפט העליון. גם תפקיד נציב תלונות הציבור על השופטים עדיין אינו מאויש (מאז חודש מאי 2024), והקואליציה עומלת על שינוי אופן מינויו; וכן טרם מונה מנהל קבוע לרשות החברות הממשלתיות ולביטוח הלאומי. בנוסף, טרם מונה מנהל למינהלת תקומה, שאמונה על שיקום עוטף עזה ושדרות, ובינתיים מנכ"ל משרד ראש הממשלה מחזיק בתפקיד. לצד זאת, הממשלה החליטה להאריך את כהונת נציב שירות המדינה בשלושה חודשים, או עד למינוי

⁵⁵ עפר לבנת "מספרי ת.ז. של כל מורה בישראל יועברו לשב"כ? האופוזיציה בקרב בלימה" [שוקף](#) (5.9.2024); ראו גם: תמי הופמן, עדנה הראל פישר ועמיר פוקס, [חוות דעת בנושא הצעת חוק איסור העסקת עובדי הוראה ושליטת תקציב ממוסדות חינוך עקב הזדהות עם מעשה טרור או ארגון טרור \(תיקוני חקיקה\) התשפ"ד-2024](#) (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 4.2.2024).

⁵⁶ נעה שפיגל ושירה קדרי-עובדיה "הקואליציה מקדמת פיקוח שב"כ על מורים, אף שהוסר מנוסח החוק המוצע" [הארץ](#) (11.9.2024).

⁵⁷ נתי טוקר "מפעל הגיובים של הממשלה מתניע מחדש: אמסלם יוזם ועדה לביטול נבחרת הדירקטורים והורדת תנאי הסף" [The Marker](#) (8.2024.-2).

⁵⁸ אבי בר-אלי "אני לא אמנה? למה מי מת?": אין מלחמה, אין חטופים – רק גיובים, גיובים [The Marker](#) (8.9.2024).

נציב קבוע אחר, בשל ההליכים המשפטיים המתנהלים כנגד הנוהל לשינוי דרך מינוי נציב שירות המדינה הבא.

מינויים במשטרה – לאחר כניסת המפכ"ל החדש לתפקידו, נערך סבב מינויים רחב היקף שכולל את החלפת מרבית סגל הפיקוד הבכיר של המשטרה.⁵⁹ במסגרת זו, גם קודמו שוטרים המקורבים לשר לביטחון לאומי, לדוגמת מזכירו הביטחוני של השר שקודם בדרגה ומונה למפקד מחוז ש"י. בנוסף, מונה מפקד למשמר הלאומי, על אף שגוף זה טרם הוקם.⁶⁰ חלק מהקצינים שקודמו כיהנו זמן קצר בלבד בתפקידם הקודם. מדיווחים בתקשורת עולה כי סבב המינויים אושר בניגוד לנהלי הארגון, שלפיהם המינויים צריכים לקבל את אישור הייעוץ המשפטי של המשטרה ושל המשרד לביטחון לאומי, וכי במסגרת ההליך יש לבחון את העבר המשמעותי והפלילי של המועמדים.⁶¹

בד בבד, דווח כי השר לביטחון לאומי מעכב את מינויים של כ-200 קצינים, חלקים מיועדים לשמש מפקדי תחנות ומפקדי מרחבים.⁶²

סיכום

המהלכים שהקואליציה והממשלה מקדמות, בד בבד עם התקפות כנגד שומרי הסף ומערכות האכיפה והליכי פוליטיזציה במשטרה פוגעים בשלטון החוק ובשומרי הסף אשר תפקידם לבלום את כוחה הכמעט מוחלט של הממשלה, פוגעים פגיעה קשה בדמוקרטיה. מאמצים אלו לא פסקו בתקופת פגרת הקיץ של הכנסת ואף במידה מסוימת מאיצים ומתגברים בחומרתם.

בשבועות האחרונים שרים בממשלה פעלו בדרך שמהווה, הלכה למעשה, הפרה של החוק, תוך אי-ציות לחוות הדעת המחייבות של היועצת המשפטית לממשלה וניסיון שיטתי לפגוע במעמדה, ואף בדרך של איום שלא לציית לפסיקת בג"ץ, תוך איום ביצירת משבר חוקתי.

מהלכים אלו פוגעים במערכת האיזונים והבלמים של הדמוקרטיה הישראלית, ושוחקים עד דק את יכולתם של שומרי הסף להעניק הגנה על האינטרס הציבורי ועל האזרחים במקרים בהם הממשלה מבקשת לנצל את כוחה הרב ולפעול בניגוד לחוק ולערכים דמוקרטיים ותוך פגיעה בזכויות אזרח.

⁵⁹ משה נוסבאום "ביום אחד, מהפכת בן גביר במשטרה הושלמה" N12 (13.9.2024).

⁶⁰ שלומי הלר "המפכ"ל החדש מבצע מהפכה במשטרה: אלה המינויים החדשים" וואלה (12.9.2024).

⁶¹ יהושע (גיוש) בריינר "בן גביר והמפכ"ל אישרו את המינויים בצמרת המשטרה בניגוד לנהלים" הארץ (16.9.2024).

⁶² יהושע (גיוש) בריינר "בן גביר פועל להשתלט על תפקידי מפתח במשטרה, ומסרב לאשר כ-200 מינויים" הארץ (16.8.2024).